

Nr. 1

8157

Blekinge

Östra hd

Tohamn

—

Theodor Olsson

1963

Svar på frågelistan 27: Akens vudning

1. Jordbruksredskap

Jemensamt namn för samtliga redskap för åkerbruk
var: Jordbruksredskap.

Kändredskap: Yxor.

Rotyta, för avhuggning av rötter vid brytning, och hackning
Torsacke, för vinderhackning av gräset, samt hackning
av åkerrenar; Användes även vid dikesrensning.

Jämte yxor användes också vid rensning av åker,
att hugga av dikeskanter med burkar och rötter.

Övriga Hackor: Djuphacka, som användes vid odling. Åkerbrytning:

En- eller helst 2 man bröt upp jorden med spett;
"järnstake") En man stod framför dem med en backa
färdig att hjälpa till att vända tosen när den

Föds. 1872

Föds.
Häcker.

Jordbruksredskap:

Var losbruket, ävensom hacha upp en del mindre sknar. Den som hanterade hachan. Kunde ibland vara en minderårig, eller yngling. Om jorden var tjälad, till ett par tum djup, var det lättare att bryta loss torven, den sprack då i större stycken.

Flåhacha begagnades vid odling å mossjord, för att hacha loss gräsbornor, gjung & dylikt.

Korp, eller korpacha användes till mycket arbete: vid dikning, vid losstagning av gräs, vid vägarbete. m.m. ("Korpa").

Krattor: Skurkratta, "järnsåsa" med huvud av järn (träm) och pinnar av järn, samt träskaff.

No 3

Krattor:

Dyngharka, med 3 klor av järn, för avlastning av gödsel. Denna kördes för ut på åkern i ett säter. Detta var förenat med 2 löstagera fjölur, (dräcker) en på var sida. På var sida om sätern var 2 st. "mallstaker", fastsatta i hål i ragnbalkarna. Dessa mallstakar brukade vara försedda med klypor upphill. I dessa lades fjölarna, medan man lastade av gödslen med dyngharkan, en sida i taget, därpå flyttades fram en ragnslängd, och uppsepade samma procedur, tills allt var avlastat. Jödslen blev på så sätt liggande i två strängar längs åkern. Dessa kastades sedan ut med en dyngharp, till lagom bredd för att nå nästa sträng. Jödslen breddades och finfördelades sedan med en "dynghrea" av trä med 3 kosor, skaft och horn i ett stycke.

Dynghrea

Krattor.

Jordbruksredskap:

Bid sådd av råg, som för var enda höstsåden, här i trakten. Rödtes upp tillt med fåror med ett årdor, över hela fältet, sedan detta var besatt; med ett par m. avstånd emellan varje. Detta kallades att skaka rågen. När den vintbesatt mot dessa fåror rödtes sedan en vattenfåra, att avleda yttret från åkorn.

En sådan vattenfåra kunde även göras från någon stäcka i åkorn. Adert var vid detta tillfälle försatt med en s. k. skäke, som bestod av sammankbundna grenar av björk, eller vide, som var fastsurrad vid billyspänen, för att inte jorden skulle ramta tillbaka i fåran.

Sedan detta var gjort, tog man en järnkratta, och krattade bort stammen från fåran, på både sidor. På detta sätt myllades såden av den jord som krattades bort från fåran. Detta var följdet mesta kornföljgösa.

8157

N° 5

Prepar:

Jordbruksredskap:

Prepar; Dyngprepar. Namn: Fyrhornig. Femkantig o. s. v.
Namn på kloma: Grephorn.

Prepar av trä fanns för, med flata grephorn.
Sedan skedd grephornen med järn, av någon
brymmed, vilket blev en stor förbättring.

Barje grephorn var omkring kornsbrukt, uttunnade
i ändarna.

Prepar med flata horn, helt av järn, samt med ett
korngjort skaft, utan handtag: beqvämades här,
änna i slutet av 1800-talet.

Gräva i jord. Grepar i dynga.

8157

N° 6Spadar och
Skolar:

Jordbruksredskap:

Skolar av trä, 30-40 cm breda, utan bitor
 användes för att maska i ledgrädet, med där
 som fanns fjätelrännor av trä. Dessa var ibland
 stödda med plåt 10-1½ cm bred på över- och undersidan.
 Andra skolar, eller skuffor, av trä, med några cm.
 höga kanter användes till att skuffa såd med.
 Även vid upptagning av brännbart användes mindre
 skuffor av trä. Spadar minns jag endast av järn, eller
 stålplåt. Mindre sådana användes att gräsa upp potatis
 med. De köptes i affären, utan skepp, för 25 öre styck.
 Skuffeln var alltså av plåt. Träspade användes vid dikning,
 samt vid torvupptagning. Täckiliterpeden var halorund,
 och smal, för att dikesbotten skulle passas till torsets ändamål.

Spett och
Släggor.

Jordbruksredskap:

Järnspett, eller stålspett, användes vid stenbrytning, samt vid flera andra tillfällen. Stålspett var sexkantigt, medan järnspettet var rent uppsitt. Det sistnämnda var också försedd med stålspets och pärdub.

Båda kallades ibland järnstake.

Att använda spett kallades att spetta eller bryta.

Andra verktyg för stenbrytning var stenbom av trä, som var försedd med en hästsko i den ända som var ränd mot stenen, för att laget inte skulle slinta.

Släggor fanns av olika slag: Stensläggor, korrosor, att slå ränder stener med; Stensätt, som användes när stenen skulle formas för ett visst ändamål, t. ex. vid byggen, broar o. s. v. Därvid höll en man sätten medan en annan slog på sätten med en stenslägga. Dessutom fanns korrslägga, att slå på stenbom med.

Stenrögar

Jordbruksredskap

Stenrögar, eller stenrögar, användes att bortföra sten med. Dessa bestod av 3 st. medel, ibland ett par plankor, vägat spetsade i främre ändarna, sammankallna med plank- eller bräddlister lagda på tvärens. Ibland utgjordes medelna av kockiga rundastockar. Vidare fanns stensjörn, med fyra hjul av grova dimensioner. Släpan bestod av 3 st. grova, flata stockar, framhåll kopplade med stråvaror, järn, bestående skilda av tvärstycken till en bredd av omkring 1 m. Den bakre lagarbanken var rund och mycket grov. I denna var fastsatta 4 st. grova fyrkantiga märkor. Vidare var i denna fastsatta 2 st. höftingar, som höll upp släpan. När nu en sten skulle lastas, fästades släpan ned till marken, därpå stenen bäddes på. Därpå tog man ett spett och satte i en av märkorna, samt väjde upp ett stycke.

Forts.

№ 9

Stenbjörn
Fots.

Jordbruksredskap:

Närka man tog ett spett och satte i nästa märkla och rögde upp ett stycke och för fortsetter värdelais till släpan, eller "Läddson", som den också kallades, kommit upp i jämnhöjd med banken. Därpå stöcks ett spett genom den överska märklan och på släpan så att denna fasthålls i sitt läge. När man sedan skulle besta av fick ena man ta ett vägtag med ett spett, medan en annan drog väck spettet, som läste lasset. Rakre ragnare för fortsatt i centrum av bognbanken, så att axeln roterade i hjulen. Där, var de vanliga dragarna vid sådant arbete, eftersom de var redigare och lugnare än hästar. Mycket stora stenas kördes bort på sådant sätt. Man brukte säga när man såg en riktigt stor sten, att det var en Björnsten.

Jordbruksredskap

Draganordningar:

Skacklar, och draglinor, var den vanlige benämningen.

Haraskacklar, av trä, fastsatta i nedre änden i ett
lutt boarspycke av trä, vare förens en märkla förfästande av karokrokar. Skacklar för ragnar gjordes
av björk, som vänt något kortare, så att de passade förhästens sidor. Rep köptes i affären. Möjligen har man
längre tillbaka ansänt björksidjor i stället men jagkan inte minnas det. Svänglar: Endelsvängel, Storvängel,
eller mellansvängel. Svängelbeslagen kunde vara krokeeller länk. Mittbeslaget slutade i en spor märkla, vare
fästes Skrok eller karokrok. På plög och ärder varofta kroker fastsatta. Namn på smidet: Skakelsmidel.
Tiskelstäng, för parhästares Tiskelkrok för Okok.

Harvikrok

Jordbruksredskap:

Återkacklar av trä var av annan form än härtkacklar. Dessa var försedda med beslag på innersidan ner till som slutade i en rund ring, som sattes på axeln utanför hjulet. Dessa fästes på axeln av lösnickors-
 yttre flata spikar, som trädde genom ett hål i sagnaxeln. Skacklarna måste vara västa så att ^{det} blev en tvärkrok, just framför hjulet. Framåt oket var den raka, och sammanhölls av en stor ring som var trädd genom hål i beslagen. Denna ring fästes sedan på kistebroten på oket. Oket var på översidan försedt med 6-8 st. pinnar av järn, varimellan kisten hängdes. Om oxarna var av olika storlek, och styrkan flyttades kisten på den sida av oket som bars upp av den störst, och kraftigaste i.

Arter:

Jordbruksredskap:

Benämning: Åder. Långåder, häråder, med
 rost stång. Delar: Stång, mylle, bill, billspår
 styre årdpinne, framla, åderkilare. för att
 ställa åderst till olika djups. Dragkok av järn
 fastsat med skruv. Potatisåder för kypning
 användes blott då man kypade potatis. För sättnig
 användes vanligt åder. Åder med styre av en
 krokig gren har funnits. Mindre åder, för dragning
 av människor, var vanligt för, då man inte hade
 så mycket jord att man hade egna dragare.

№ 13

Plog:

Jordbruksredskap

I slutet av 1890-talet köpte min far sin första plog, helt av järn, utom handtaget (den kostade 11 kr.) Antagligen har sådana funnits i kapten något år förut. Den var mycket lik senare tiders plog, även styrbjäl på stacken, samt en större och bredare vill än som användes senare. De olika delarna kallades: Stock, Kropp, Sämskisa, Landsida, Vill, stälmar, handtag, korn, betsel, och första dragkroken i. Plog, helt av trä med vill av järn minns jag, men har inte sett den användas. Plogar med hjul på stacken: Hjulplog. Träbetsplog, enbetsplog, Mariestöm och Norra Krummars bruk, var de mest kända tillverkarna av plogar för. De såldes av järnhandlare i Karlskrona. Det var vanligt att de hade namn efter tillverkarna. Inga plogar tillverkades här i orten.

8157

No 14

Plog..

Jordbruksredskap:

Fästet för draget, betsel, eller gramma med hak
 att flytta dragbroken i. Då man skulle köra insid
 renen, flyttades dragbroken till motsatta sidan ättraps.
 Därmed plogen tvingades resa åt vänster. Kniven
 eller tvären var festsatt som fig. 22 visar.

Anordningen som höll kniven kallades handske.

Kil av järn. Såvitt jag vet begagnades inte stummit
 å plog, förvar i början på 1900-talet, vändskiva av stål
 användes från början på alla järnplogar. På de plogar jag
 jag har sett, har alltid vändskivan suttit till tvären.

Handskeans nedre kant: Slitjärn med klack.

Utbyte för reparation av plog: Lägga på en landvika.

Bo, eller stråkan till, bässa en konis eller till.

8157

N° 15

Plogar.

~~De~~ Jordbrukmedskap

Transport av plog kunde ske på släpa,
eller karodrig. Längre transporter skedde mest
å vagn. Mindre sträcka kunde plogen släpas
efter dragans stå plöjaren tryckte ned handtagen
så att icke bilen gick ned i marken.

Att använda plogen: Plöja eller plöja.

Att låta plogarna stå ute över julen och vinteren
ansågs nog inte farligt, men däremot ansågs
det högt olämpligt att låta såväl plogar som
andra redskap stå ^{ute} över julen

N° 16

Åker

8157

Jordbruksredskap:

Benämning: Åker, åra

Delar: Kylla, stång, bill, bullspår, framslä, styre.

Kilar, för djupinställning, handtag.

På köra med åker: Åra, mylla

Åker med lång stock, som gick fram till Ok; Stångåker.

Den benämndes lika med önsa åker.

Djupinställningen skedd med träkilar.

Var jorden hård när man körde med stångåker,

h. e. i träda, fick man stå på midranden av stocken
för att årdet skulle gå ned bättre.

Åker

N° 17

Huss:

8157

Jordbrukshushåll:

Namn: Träbåren, järnbåren, slätkåren, fjäderbåren.
De äldsta kända kunnarna här var träbåren, helt
av trä, i två delar, sammanködda av en järnbåren.
Stockarna kallades karobålar, fyra eller fem sådana
i varje del. Karobålarna var av björk. Dessa voro
sammanködda av 2 st. flata skivor av eke, med
träpluggar genomboade genom bålen och skivan.
I varje bål fannas 3-4 runda hål för karospinnen.
Dessa gjordes av grangrenar, eller lne, med en
knagg upp till, så att spinnen inte skulle glida
igenom. I två av hörnen brukades finnas ett
vinkeljärn fastsett. Där sattes karoskroken
ned. När man kom fram till sinen lyftes karoskroken
med stängel ur båren, därpå man vände oarna.

Första

N° 18

Jordbruksredskap

Harv. Forts

8157

Eller kårsten, och satte fast kroken i motsatta hörnet.
(Göt harvning med oxar beqvämades i en stängel, utan kätting.)
Genom att draget fästes i hörnen, drogs harven
diagonalt över åkern, vilket gjorde att stråken blev
brudare än om den dragits i harvens längdriktning.
På mossjorder beqvämades träharven långt in på 1900-talet.
Närsta harv var också av trä, men med harvspinnar
av järn, samt mässing bestag. Den kallades också
järnharv. Pinnarna var fyrkantiga, ibland med
huck i övertippen för att inte glida, ibland
sittplattade ovanför bälgen, med spitzhåll att fästa
i träet. I hörnen var vinkeljärn fastskruade bitar
på träharven. Den köptes på samma sätt.

N° 19

Harar

8157

Jordbruksredskap

Harar, helt av järn, sk. slättharar eller 100 pinnsharar,
som i bruk här föisk på 20-30-talet. De användas ännu
Harar med 3 eller flera delar kallades Leahar och
de användes av trä med pinnar av järn, koppar eller
järntenar. De hade kortare harobölar än andra harar,
högt 3 pinnar i varje hål. På grund av sin
större rörlighet i djupled, var de utmärkta
att använda till på nyodling med ojämna ytor,
samt på steniga åkrar, där man kunde hara
över mindre jordfasta stenar, utan att behöva
bygga haran. Till att lyftahararen hade man en kortlig, kapp, eller djup
fjerspinnare, med långa pinnar slutande i en liten bül,
som var fastsatta i en ram av trä med styren
Dessignering: En inslagen märta för harobölen

N° 20

bält.

8157

Jordbruksredskap:

Benämning ä träväls Kobbi.

Den enliga välsen är trä, för entet var en grov stock av ek eller bok, med järnbit i båda ändar för skaklarnas fastsättning. Skaklarna var västa så att de var förenade med en brök framför välsen, så att denna kunde rotera fritt. Denna väls var slät, utan reffla, eller stenor. En arman var delad på mitten. Båda halvorna var fastsatta i en träställning, med ett mittstycke försatt med brökta järn på båda sidor, var i axeltapparna i de båda halvorna kunde rotera. Dessa halvor var i allmänhet grösa en den enkla välsen. Det gick lättare att slända med den delade, eftersom halvorna kunde rotera oberoende af varandra.

N° 21

Vält:

8157

Jordbruksredskap:

På den beaktade välten var ofta försedd med sids för körsbärs. Andra var försedda med en låda avampå, vari lades sten för att tynga ner den botten. Denna vält köides ofta trädet.

På lättare mossjorder användes senare vält av cement, som göts i form. Denna förslades inte hem till gården, utan lämnades kvar vid åkern, till nästa gång den skulle användas. Å den enkla trävälten var härl bovarde direkt i staklarna utan beslag, att träda på axelpapparna. I dessa var härl för en sprint, eller lösticker.

Att köra med vält: Kobbar

N: 22

Stendrog

8157

Jordbrutesredskap

Stendrog, eller stensläpa, användes att plocka bort större och medelstora stenar från åkrarna med. Bäst gick dom att använda om jorden var något fjälad, eller på snö eller rimfrost.

Ett annat redskap, som kallades sterralle, användes mycket vid bortplockning av sten från nyodling, samt gamla stenröse; åkrarna. Denna bestod av ett flak av plank, cirka 1,5-2 m. i fyrkant, spikat på 3 st. tvärbor, 4-5" i fyrkant. I denna var fastsatte 2 st. tvärlar av trä med ateltappar för fäste i tvärbor järn med hål för axeln. Så lades långa granstänger ut från den plats där stenen skulle forslas, sammansatta parvis med pinnar som slog genom hål i stängarna. I mitten av rallen var ett stycke fastspikat i mittblottern. Detta var bäst så att det tvärbor nästan bägrätt där styranen.
Foschs

N° 23

Skredskepi:

Forsb. p. 22.

8157

Jordbruksredskap:

skulle hålla. Spårats
Stängernas bredd var uppsatt så,
att mitten av rullen kom att gå över stängerna.
I främre änden av rullen var en ring fastsatt
där man kunde göra fast ett rep, att dra med
för en man, om så behöfdes. Så lades stängerna
ett, par efter par, tills de nådde till den plats där stenen
skulle sätas. Om möjligt lagade man så att spåret
lutade mot den plats där stenen skulle läggas, t. ex.
pallade upp första paret med sten.

Så lades större stenar på ytterkanterna av flaket,
mindre inuti. Var det bra lutning på spåret kunde
man lassa grästan ett inbetslens i rullens

Stenbjörn. Se föregående anteckningar.

N° 24

Kullskapa:

8157

Jordbruksredskap:

Kullskapa användes att släpa ut dikenjord från renen med. Vid avläggning av jord stjäpdes skapan framåt, genom att man lyfte upp styret, så att jorden föll av.

Åkerbruksredskapen förvarades under vintern i en port, eller
Lides. Dessa skulle vara under tak före jul.

N° 25

Åker

8157

Plöjning:

Med åker menas odlad mark, såväl den som nu är i bruk, som den som fört varit odlad, men nu ej brukas. Den senare kallas ödåker. Men ett fält som är omgivet av diken, kallas åker. Fält betyder egentligen ett spår, sammanhängande jordstycke på flera tunnland. Kilt: Ett spetsigt, avsmalnande jordstycke. Kvarter, var i gamla tider benämningen på ett åkerstycke. Teg, tegar, brudden på ett plögt stycke jord.

Plöja:

Plöja åkern. Höstplöjningen börjades olika tider. Var säden tidigt inbörsgod, brukade man först rista stubben med årder, samt besade den sedan. Därpå fick åkern ligga osönd till senhösten, November-December. Så snart potatisen var upptagen, i regel senast första hälften av Oktober, brukade man

Forts

N° 26

Forts. p. 25.

8157

Plöjning:

Först baras åkern för att samla blösten, vilken sedan köles bort eller brändes på åkern.

Därefter ärdes åkern, för att ta vara på kvarlämnade potatis. Dåde man så gott som tid, barsades åkern på nytt.

Om väder tillät, gallades potatisåkern till sist.

Detta tillgick så, att man ködde upp fåror med ädret, med ett vänt mellanrum mellan varje fåra, ungefär ädret - tillens bredd emellan varje fåra. Detta var ett bra sätt att få jorden genomfylld när frosten kom. På detta sätt förstördes en del rotogräs, och även många ogräsfrö missade sin grobarhet genom frosten. Först när potatisjorden var sluktörd, började man plöja stubbåkern, om väder tillät.

Arbetstiden kunde vänta mellan 12-14 timmar om dagen, beroende på årstiden.

N° 2x.

8157

Plöjning:

Vårplöjning var inte så vanlig, såvida man kunnat
höstplöja var det bäst. Plöjning på våren ansågs
utverka jorden mera, än häsoning och årsjning &
Som dragare för plögen användes mest ett par oxar
eller kor. Kister som drog plögen var mera sällsynt,
än man styrde plögen, medan en annan, mest en
mindring, eller barn, körde dragarna. Nedbriseren
häran, var själva - som 8-9 åring - många gånger
kör, både oxar och kor för plögen.

Fanns det tillgång på folk, var det inte ovanligt
att en man gick efter plögen och bände plogskivan.
Annars fick plöjaren själva skarpa och göra detta.
Man ristade inte före plögen. Hur stor areal man
plöjde för dagen var olika, men omkring ett halvt tunnland var
nog normalt.

N° 28

8157

Plöjning.

Dom som inte själva hade dragare brukade
få hjälpa med plöjning. Erättningen för plöjning
hos andra, minns jag inte riktigt, men det rörde sig
nog omkring 2-3 kr. per dag, samt föda för
plöjare och dragare. Detta gäller tiden runt skolekristen.
För tvärt att plöja: Det är hårdplöjt. Tagom fullt högt:

Lättplöjt

Med fåra menas rännan där plojen gått fram.
Plojfar. Namn för den vända jordskivan: Tilla.
Fårans bredd reglerades genom att flytta dragproben
i plojbetslets hak åt höger eller vänster. Brudare fåra
fick man genom att flytta proben åt höger, från plöjaren
vänster, smalare genom att flytta åt vänster.
Det vanligaste var dock att ha draget i centrum av betslat.

N° 29

8157

Plöjning

Det upplöjda fältet benämndes plögtand.
I regel började man plöjningen av ett fält med att
lägga upp en plögrygg, på vilken vände mot
varandra. Oftast plöjde man sedan runt ryggen
under vändning åt höger. Ibland kunde man emellertid
börja med en föra längs en sen och därpå en föra
uppe i åkorn. Därvid fick man vända åt vänster.
Då begynte slutplöjd, började man med en föra
vid motsatta renen, därpå plöjde man en ryggföra
mot den förestående. Därigenom bildades också där
en ryggragg i mitten. Det kallades att fälla emot,
att plöjde 2 gånger i samma föra, vände sällan. I allmänhet
brude man inte tid till det. För att få slutfäran
mindre djupa, brukade man plöja ett par grundfäror
på båda sidor om slutfäran.

1290

8157

Plöjning

Låsta färan kallades skräpfär, eller slufffäran. Även komfär.
 Stycket mellan 2 slufffäror kallades en teg, eller tegel.
 Det stycke som vid ändarna av åkern plöjdes vinkelrätt
 mot tegarna, kallades tvärfäror, eller ändfäror.
 Att börja med plögen utan att plöja. Kösa komme
 var åkern fyrkantig, med liten areal, kunde man
 ibland börja plöja vid renarna på alla fyra sidor,
 och sluta i mitten.

Plöjning av grässvall: Plöja vall.

Plöja sägstubb, bearestubb: Att höstplöja en åker
 där dessa sädeslag växt.

Uttryck för att tillvar samlat sig framför plögen:
 Det söras. Att plöja tvärs över de fyra plögfärorne:
 tvärsplöja.

N° 31

8157

Träda:

En träda. Trädesjord.

All träda ligger i häcks, ^{träd} ^{träd} Namn på egenlagd äker: Odaker.

Trädan brukade i regel användas till bete för kor, och får innan den böjades köras på eftermiddagen. Innan man plöjde träden brukade man köra den med årdar eller fjäderbesor, även med slåthvarv. När värbetet var slut brukade man börja köra träden, och sedan så ofta man hann, om det var korpsäker. Så snart träden var plöjd, eller årdad, böjades man hvar, för att ^{inte} skulle grönka. Kvickrot, och andra rottagor samlades i högar och brändes ofta på åkern. Vidare bröt man upp stenar, som brödes bort. De bröts med spott och stenbaniar.

No 32

8157

Träda

vidare rensade man upp öppna diken, backade ut på
trada äkerrenar o.s.v. Innan dynamiten blev allmänt
använd, sprängde man större stenar med sprängbruk.
Detta var dock inte så effektivt, när det endast sprängde
stenen på ett par häll, splittrade inte som dynamiten.
Stenarna lades upp i stenvurar till hägn, eller också gräs
man var dem vid kanterna av ett större dike. ✓

Öppna diken var vanligast för. Avståndet mellan
dem berodde på hur sank marken var. På lågt liggande
fält kunde avståndet vara 15-20 m mellan varje.
Djupet varierade mellan 50-100 cm. Om åkern var
bottensur, sade man att den var dattensjuk, eller sur.
✓ Täckdiken med sk. stentecmma i botten, grös ✓
✓ för, något bredare än rösdiken. ✓

N° 99

Diken

Länddiken

8157

Ladant dike gross om ~~vanligt~~ möjligt med lodräta kantar. På sidorna i botten ställes flata eslänga stenar, och på lades större flata stenar, som räcket från kant, till kant. När så stentumman var färdiglagd, täcktes den över med mossor, helst vitmossa, den varade längre t. samt ovanpå denna någon annan täckning, t. ex. fräken, potatisblast eller enris. Sedan östes jorden tillbaka över diket. I lös mazzjord lades ofta stänger i diketsbotten, i stället för sten, eller vär.

Att dike anlägs som ett tungt arbete. Dikare kallades den som grävde diket. Första spadtaget bestod av mazzjord. Andra och tredje spadtaget var ala, som för det mesta var blandad med sten. Detta fick spretas eller körpas loss. Nämna på dikeskant: Slänkt.

Namn på diketets kant i dagens Diksbank, eller ren
 Pensa diken, kallades det att ösa upp jord och sten
 från diketbotten, samt jämna av kanterna
 Strökan längs åkerrenen plöjdes så nära som plögen
 och dragarna kunde komma. Den lämnades inte
 för gräsväxtens skull. Stora diken kallades
 Uffaldike, flodike. Små diken, för att lida ut
 vatten från en sänka i åker, kallades vattenpås.
 Täckdike av sten har brukats sedan länge.
 Rördiken av tegelrör började användas här i början
 på 1900-talet. Den jord som skuttades upp ur diket
 kallades dikesjord. Den kastades ut på åker med
 grep, eller spade, så långt man nådde. Detta
 kallades att plana ut jorden. Ibland kördes jorden ut med
 mullekopa.

Broar byggdes av olika material, och på olika sätt. Ibland fylldes diket med sten där man skulle böra. De större stenarna i botten, som klappersten, äserst eller äserst lade man gräsbort, eller något annat för djuren att trampa på. Annars lade man en stenrumma i botten, samt fylde med smärta till äserbanken ut diket, samt avslutade med bors, liksom i föregående. En annat sätt var att skaffa stora flata stoner, sk. brodäck, som nådde över hela diket; hade man tillgång till sådana, behövdes inget annat underlag. Detta gällde dock relativt smala diken.

Broar av trä var lagda på 3 st syll eller bultar, varpå spikades plank, eller runda stänger. Broar i mossjord fylldes med stänger eller stockar.

Gödsling:

Goda åkrarna: Allt gödsla, köra ut dynga.
 Åkern är blak. Jorden är mager.

Olika slag av gödsel: Färgynga, köstgödsel, färgynga,
 kompostgödsel, kompostgödsel, dyngestad.

Gödselvattnet, gödselbunn, brännbunn,

Färggödsel användes för till potatisland, den
 lades ofta för hand i potatisfåran, över sättpotatisen.

Gödseln utökades för, här vid kusten, med sjöfång,
 som körades upp från sjöns inderstid och lades upp i
 stora högar, längs vägarne. Närsedan tillfälle gavs
 körades den hem och lades i kompost på åkrarna
 ofta i varostal med naturlig gödsel.

Vidare utökades gödseln med snösa, granbarr
 löv, och hälm.

N° 37

8157

Jödeling:

(Kove)

De som inte själva hade tillgång till sjötång, (Kove) kunde få köpa sådana av någon strandägare.

Priset var 25 öre för ett lerbetslar, och sexton skilling (32 öre) för ett träbetslar.

Ris, och ogräsörter brändes ofta på åkrarna förr. Men brände man potatisblast.

Kalk började användas på 1890-talet, dock inte allmänt.

Konstgödsel användes i ringa mängd på 80-90-talet.

Kali och superfosfat var de vanligaste, samt Kainit, och Thomasslagg (fosfat) för mossjord.

Jödelövning: Nåra dynga: Namn på tiden: Dyngkörsten:

Redskap: Dynggrepp, dyngklo.

Namn på jorden: Jödelövning med dyngsäter.

På vintern: Dräg.

N° 38

8157

Gödsling:

Gödselutkörningen är beskriven i en föregående art.
Vid utkörning på vintern lade man i regel gödslen
i stora högar på åkern med, om möjligt, jämna
sidor, samt täckte den sedan med jord eller
gränsis. Gödseluttaget kunde tillvaratas först,
sedan man fått cementade sadugärdsgata och
gödselstad och vrinbrunn av cement. Detta
blev mera allmänt fört långt in på 1900-talet.
Förut fick urinen rinna ned i marken.
Gödseluttaget spridas, i regel på sären, April-Maj,
på ballar, mera sällan å öppen åker.
Jöden plöjdes, eller årdes ned efter spridningen.
Träden barsades på sommaren så ofta
tillfälle gavs, och vadret var vackert.

Vår- och höstvädd:

Gemensamt namn för vårarbete: Att vöra:

Slut: Jillovårar. Vårsvädd, höstsvädd.

Att jorden var lämplig för värdning:

Jorden vider sig, den är säker.

Notkraten: Den är sur.

Utsäde: Såräg, säckasse, säckorn, o.s.b.

Före sädden körade man först plogfäroman

med slätthorn, först på längden, långharna,

sedan på tvären, köra. Att köra på snuden: Snudde.

Att köra med barnen från den ene änden av åkern, och

hållbaka igen, kallades en vändas. Att lämna en bit

okorvad mellan två vändor, kallades att lämna

en spickegädda. Att kasta sönder tora som kastas

upp, utfördes mest av barn, eller ungdom.

N° 40

8157

Sädd:

Läringstiden var olika, berende på tidig, eller sen
vår. När jorden redde sig, och var redel för sädd,
brukade man börja sä, utan att ge akt på andra märken.
Det som skulle bära frukt, skulle säas i nedan (Näen)
alt som bara skulle blomma, skulle säas i ryg.
Uträdet bars till åkern, om denne var nära gården.
Längre bort körde man ut säkarna i försig och
skulle längs dikenrenen.

Namn på den som sädde: Säare

Några kvinnor som sädde, har jag inte sett,
det var uteslutande män. I vanliga fall var det
husbonden, eller den äldste i familjen, som sädde.
Det vanligaste var att sä med ena handen.
Riktigt spickliga säare kunde dock sä tvåhands.

Sädd

Säckpösa eller säckar var tillverkad av flusen
 rotting, eller fläsd av vide eller en. På den sida
 som var vänt mot kroppen, på den som sädde
 var en inbuktning, som var anpassad efter sidan
 på säcken. Rotten var gjord av trä, $\frac{1}{2}$ " eller $\frac{3}{4}$ " tjock
 I varje ände av säckpösan var fastsatta banden, (örar)
 att fästa rem, eller rep i. På senare tid tillverkades
 säckpösar av galvaniserad plåt med köllatten.
 Den som sädde med bara en hand, var sköppan i en
 rem eller rep över högra axeln, vid vänster sida
 & brösthöjd. Den som sädde med båda händer fick
 bära sköppan i hängslan över båda axlarna, eller i
 en rem över nackerna. I anseende av säckpösa,
 hade man ofta utvänt i en 8-10 liters vattensäck som
 bars i vänster hand, eller höll in till sidan med vänster arm.

N° 42

8157

Sädd:

Island bars uträdet bäll säaren, när åkern var lång,
men i regel fyllde såringsmannen självt i säskäppan
Olika sorts frö, såsom gräsfö, spergel o. dylikt
hade man i läda eller kink. Detta fick man passa
på att så när det var nästan vindstilla, i regel tidigt
på morgonen. Man tog bara lite frö i handen och
störde ut, gick mera böjd ~~fram~~ⁱⁿ när man sådde såd.
Såringsmaskiner började användas i större gårdar
i början på 1900-talet.

Den remsa man sådde var man gick över åkern,
kallades: Fjärje. Till märke när man fjärjade
hade man en stake eller en vit sten. En fjärje
skulle vara 3 långa steg, eller 4 kosar i bredden.
Island gick en person och drog upp en fjära med

Frostos

N° 49.

Förts från 72.

8157

Sädd

bedrögon, till gräns för nästa fjärje. Enär åkern nästan alltid säddes, bara åt ett håll - man säddes alltid i medvind - så ritade säaren själv, i regel föran, när han gick tillbaka över åkern efter att ha slutat en fjärje.

Namn på fläckar som lämnats obesädda av vinden: Mösta. Om en sådan barfläck lämnades i slutet av en fjärje, på en 3-4 kvadratmeter, sade man att säaren hade lämnat till en grav. Det betydde betydligt att den sädde skulle vara död innan årets slut.

Att så värsäd i bara fläckar i höstredespelt kallades att så i. Såden myllades för med med årdor; Doct, endast värsäd. Höstsåden besöades med med slåthara eller fjäderhara. Vinter höjdes den med krattor.

N° 44.

8157

Sädd

Benämning på nedmyllning: Mulla, kasselägga.
När sädden var avslutad, ^{vi} har ^{hillsätt} ^h

Gräsfri sädde ofta efter säden, var nedmyllad, varvid man bara vättade efteråt. I höstsäd sädde friet i på våren efter det gjuten gått ur jorden. Detta friet blev inte nedmyllat, möjligtvis vättade man säden efteråt. Vårsäden kunde man väta sedan brodden blivit ett par till tunn lång. Detta skadade inte säden. Bakken föras kördes endast på höst-sädesfälten.

Sädd av arter, böner, eller rovor:

Arter sädde eller sätter i sluket av maj. De sädde för hand och myllades ned med årder. Ibland lades arter i potatisfåran samtidigt, som man satte potatis.

N° 45

8157

Sädd:

När ärtorna bar sädda, satte man upp reigräns
med vissa mellanrum, för att ärtkruvorna skulle
få något att stödja sig på, när de växte upp.
Linakern var ofta en upplojd ball, som plögats
på hösten. Den besades och kördes på våren i olika
riddsingar, för att förhindra ogräset att komma upp.
Korn göddades enbart med konstgödsel. Superfosfat & Kali
linet skulle, om möjligt sås Karolindagen: 20 Maj.
När man sått linet stuskade man sig med något extra gott,
Ägg och äggsvär börde till denna dag.
Vid Midsonnas skulle linet lösas. Då sökte
man upp långa grenar av slönn, ask eller annat
trädslag. Så långa som grenarna var så långt
skulle linet bli när det var fullväxt.

N° 46

8157

Sädd i

Bruna böror sädde här, bara i grönsakslandet.
Där gjordes hål, med en pinne, var bönan lades.
Röror, eller Bortfelder, sädde i början på drill.
En gick för och ritade en fära i drillen, med
en häpp. en annan kom efter med fröet som
sädde med ryggen.

Trädgårdstärpor var inte så vanligt här för.
Morötter och kålrötter var de vanligaste grönsakerna.
Kålrotplanter drogs upp då man gettrade i kålrotlandet.
Eftersom fröet brukade vara mycket grobart, kom
det upp lätt med planter, av vilka de flesta gick
ryckas upp. Dessa planter sädde sedan, eller skänktes
till grannar som ville plantera kålrötter.

Sädd:

Det hette: att sätta potatis:

Potatis kunde sättas under tiden - 15 April - 10 Juni;
beroende på jordmån, väder m.m. Bästa tiden ansågs
vara före och efter becka, alltså tiden mellan den
5-18 Maj. Potatis sattes i allmänhet efter säg eller
vasssäd, eftersom man nästan alltid gödslade med
naturgödsel till höstsågen, så ansåg man att potatisen
inte behövde någon extra gödsling, endast något superfosfat
sändes ibland, efter vasssäd behövdes dock ena gödsel
till potatisen. Där lade man s.k. handdynga
med färgödsel, men även kros (sjötång) kunde
användas till potatis. Stubbakern tördes upp eller
plöjdes på hösten, och karsades och ärdes (ristades)
på våren. Man försade upp med ärdes. Potatisen
sattes i barsornas fära.

N° 48

Sädd:

Potatisättning:

8157

Om säddpotatisen var stor, skars den i flera bitar, eller klöss mitt ut. Höra igen försomna;
Höjja potatisen. Klappa potatisen gjorde man, när den var blasken var nästan fullväxt.

Sedan säden kommit upp var det svårt att hålla efter ogräset. Någon gång korrade man över den med lättkara, tötter, och prästkragar, samt andra större ogräs kunde man stöka av, eller rycka upp.

Om ett segt slagit igen jorden, strax efter sädden, fick man korra det besädda fältet omigen.